

Mai Murdmaa loomingu teema muutub imekspandavalt, kuid võib-olla ka seaduspäraselt. Tugevatest sotsiaalsetest vastasseisudest ja ühiskonnakriitilisusest — sellenatse vabaduseta maailma inime-neolemise variantideks. Veendumusest, et lihtsa loomuliku jõu puudutusel totaalne fetiš ehtfe-tišlikult mureneb — looduse igavese tarkuse ja rahva sajan-divanuste elutõdede tunnetuseks. Vastasseisude energiat — inimese seesmise kindluse ülistuseks. Loomingulise algega tugeva isiksuse ülistamisest — igavikulist otsiva ja leidva inimese käsitluseks. Hingest vaimusfääri.

Evolutsioon on omane koreograafi igale uuele etendusele. Ja see, mis täna tundub ootamatu, osutub tegelikult Murdmaa-inimese ja kunstniku läbi-elatuks, -mõelduks ja -tunneta-tuks. Mai Murdmaa loomingus toimub isikustumine — see, mida ballettmeister mõtleb, millele elab, omandab koreograafilise vormi, muutub esteetiliseks faktiks. Mai Murdmaa lavastas Estonia Teatris uue etenduse «Maarjamaa lunastus» kaks aastakümnet pärast «Joanna tentatata», kuraditist kiustatud nunnakoreograafilist versiooni. Kahte aastakümnesse on nahtunud palju: küpsuse tulek, kchtumine erakordse filosoofist muusiku Kuldar Singiga ja elugi on lihtsalt edasi läinud ning muutanud.

«Joanna tentatas» oli nunnaklooster kloostri välisele maailmale täpselt vastandatud. Noor, eluianune Joanna lämbus inimese loomulikku olemust ahistavas, moonutavas kloostri. Elu kloostri-müüride taga näis ideaalselt patriarhaalsena, peaaegu niisama ebausutavana kui «Tulilinnu» eed koreograafi hilisemas lavastuses Stravinski muusikale. Kuid juba kaks aastat enne «Tulilindu» oli ta lavastanud «Eesti ballaadid» ja tõdenud seal, et looduse eetilise puhtus ja folkloori panteism ei vastandu hinge elule.

Mai Murdmaa kõneleb «Maarjamaa lunastuses» usust ja uskmatusest, sellest, et need kaks nähtust elavad igas inimeses. Kõneleb usu leidmisest ja valgusest, mis koondunud Maarjasse — emasse ja maasse. Selles lavastuses ühinevad ristiusu ohverdusteema, mida kannab endas Kristus, tõelise Jumala poeg maa peal ja ema Maarja teema, milles on ühtaegu nii jumaliku kiirgust kui ka looduslähedust, loodusest endast sündinud.

Sedakaudu on balletti tulnud rituaali ja omalaadse panteismi ilmingud ning kahe alge: hilise paganluse ja varase kristluse sõlmmisest lähtub ka Mai Murdmaa uue lavastuse tantsukeel. Vabaplastika võtted seonduvad siin vähesel määral klassikaga; ajuti ilmnev rahvuslik alge, mis

USU USKUMINE

kõlab paganlikuna, lahustub lavastuse ühtses stiilistikas.

Sellise stiili dikteerib esmajärjekorras Kuldar Singi muusika. Keskendunud, väliste efektideta, samas laiemalt inimkonna kultuuri endas kandev. Balleti partituur ei kätke üksnes traditsioonilisi ladinakeelseid tekste, katoliikliku jumalateenistuse aluste aluseid, vaid ka sellest kauge-mate ja varasemate religioonide juuri. Kõik näib suubuvat



ühte mõttesse: usk on elanud läbi aegade ja olnud igapäevaelu päralt, olenemata jumala nimest. Kõigil on usu juurde tee. Sestap on «Maarjamaa lunastuse» muusika olemuselt ühtaegu rahvuslik ja üldinimlik, nagu on kõigi ja konkreetset igapäevaelu poole pöörduv balleti koreograafilise lahendus.

Maarjamaa lunastuse» tavapäraselt mõistetav dramaturgia ja tegelaskond oleksid esimesel pilgul nagu hämmastavalt lihtsad. Oleks nagu tegemist kõigi aastakümnete ja sajandite balletidest tuttava kollisiooniga — esinevad Hea ja Kuri, nad võitlevad ja Hea võidab Kurja. Valges rüüs kangelast võib nimetada Jeesuseks, aga ka Ristija Johanneseks. Mustas kostüümis tantsijat — Juudaks või Herodeseks. Eitamata oma varasemaid leide ja huviväljäre, annab Murdmaa mõlemale psühholoogilise lahenduse. Mõlemad on ühtaegu sümbolid ja inimesed. Samuti nagu õrn, ülev, puhas ja erakordselt elulähedane Maarja — etenduse võib-olla kõige õnnestunum, poeetilisem ja hingestatam roll.

Kuid «Maarjamaa lunastuses» on veel üks tegelane — inimhulk, kes nii-

sama eluline kui eelnimetatud. Nähtus, kellest koreograaf varem ei hoolinud, elab ja tegutseb nüüd üpris mõtestatult. Just massid on need, kes käivad läbi tee uskmatusest usu juurde. leides nii hinge kui ka vaimu. Rühm on «Maarjamaa lunastuses» ühiskangelane, kellesse koreograaf usub ja kelle pärast ta tegelikult uue balleti on ka lavastanud. Kui aga siit edasi minna, siis on inimhulk — ke-



ha ning solistid selle keha kaks erinevat poolust heitlik ja uskuv. Mis meis kõigis. Põhiliselt muusikasse jääb see, mis on inimesest kõrgem ja inimest selle kõrgemaga siduv. Seepärast on muusika üks selle etenduse la-valise dramaturgia komponente. Seepärast saavad tantsijad katkestada liikumise, et anda muusikale võimalus öelda oma sõna. Muusika võib viia tegelased endaga kaasa, kuid võib ka astuda konflikti laval toimuvaga. Muusika on etenduses osalev tegelane. Samuti nagu kunstnik Andris Freibergi lavamaailm — igavikuline ja lõhestatud ühtaegu. Samuti valgustus — kord teednäitav, kord äraspidine, kord lavaruumi kiirgust kandev. Samuti koreograafilised kompositsioonid, mille kaudu süžetu tants omandab selge mõtestatuse. Vorm osutub mis tahes kirjanduslikust vihjetest sisukamaks. Talle toetuvad tants, plastilised misantseenid ja rütm. «Maarjamaa lunastuses» me tegelikult jälgime balletiteatri n-õ. mänguvälilist režiidi ja mõistame, milliseid võimalusi ta tantsuspetsiifika kaudu pakub nii meile kui ka koreograafidele.

Solistide ja inimhulga suhted.

Dramaturgilise konflikti aluseks on Musta ning Valge solisti partide lahenduste rütmilised vastasseisud: jõuline tehnika ja grotesk kontra liigutuste lausa hajutatud kontuuridega pehmus. Arütmiat ja sujuvus. Massis kajastub see võitlusena kõigi eest ja igapäevaelu eest üksikuna.

Kasutades «Maarjamaa lunastuses» vanaaegse müsteeriumi elemente, avar-dab Murdmaa balleti tegevuspai-ke, kaasates ka vaataja. Tantsijad tulevad etenduse alguses läbi saali, tegevuspaigaks muutub ka orkestriruum. Finaalis lahku protsessioon taas saali kaudu. Tulnud otseku «kaugest» tegelikkusest, pöördutakse sinna jälle tagasi. Kui etendus on lõppenud tunned ja mõistad et tuumade tuum selles loos polnud ei Juudases/Herodeses ega ka Kristuses/Johanneses, vaid Maarjas — igaveses naiselikkuses, igikestvas eluallikas, mis Murdmaa balletis ühendatud taevaseks ja maiseks. Maarja, kes on eluand-ja kõigele.

«Maarjamaa lunastuse» tantsimiseks jääb tehnikast ja professionaalsusest üksi väheseks. Et selles balletis osaleda, on küllap samuti tarvis uskuda — koreograafi, balleti mõttesse ja sellesse, et suudad endas kanda valgust. Larissa Sintsova on ennast leidnud Maarjana. See on Mai Murdmaa loomingule vääriiline roll. Priit Kripson on lähedalt jõudmas Valge kangelase mõt-matu sügavuse mõistmisele. Arvata on, et aja möödudes ja lavastuse püsid (kuid püsima ta peab) kaovad Mustast rollist «Spartacuse» Crassust ja teisi nõukogude negatiivseid balletikangelasi meenutatavad plastilised intonatsioonid. Hoopiski ei ole veel selleks etenduseks küps kordeballetist «peategelane». Ei stiililiselt ega plastiliselt. Ja mis kõige olulisem: seesmiselt on jäänud tunnetamata, «mida» ja «mispärast» tantsitav. Neid noori inimesi võib mõista: nad on harjunud süzeeliste balletidega, neile on õpetatud teisi arusaamu. Neid ei saa huriutada esinemise eest balletlike naerataste saatel.

Maarjamaa lunastus», mille pealkiri, võiks nii samahästi olla ka «Maarja mäng», eeldab nii esinejate kui ka vaatajate hingeharidust ning endassesivenemist. Nagu lavastus ise on — seesama inimese ümbersündi uskumise lugu... On siis kummaline, et Mai Murdmaa lavastas sellisel keerulisel ajal nii rahuliku etenduse? Loobus pingestamast selle esteetikat? Loobus sotsiaalsetest motiividest üldinimlike ja igavikuliste kasuks? Vastupidi. «Maarjamaa lunastus» valmis just õigel ajal, nüüd mil me nii väga vajame usku, vabanemist oma seesmisest kõhklastest. Teisiti pole Vabadus üldse saavutatav.

NATALJA TŠERNOVA